

Ayhan Aktar: Zilciyan'ın zilleri...

Posted on 22/05/2014

1991 yılında Varlık Vergisi üzerinde çalışmaya başladığım zaman, etrafta dişe dokunur bir çalışma yoktu. 1942 - 43 yıllarında uygulanmış olan Varlık Vergisi sadece iktisadi değil; siyasi ve kültürel bakımlardan da önemli bir uygulama olarak karşımıza çıkıyordu. Resmî amacı “savaş şartlarında elde edilen olağanüstü kazançları vergilendirmek” olan Varlık Vergisi'nin, kısa zamanda gayrimüslim tüccarı piyasadan silmek için geliştirilmiş bir iktisadi tedbir olduğu anlaşılmıştı. Kimin ne kadar Varlık Vergisi ödeyeceği Maliye Şubeleri'nin duvarına asıldıktan sonra, özel sohbetlerde şu hikâye anlatılıyordu:

“Listeler asıldıktan sonra Salomon kahveye girmiş ve oradakilere sormaya başlamış:

- Mişon, sen ne verdin?

- 10 bin 550 lira 20 kuruş!

- İyi paradır, iyi paradır.

- Kirkor, sen ne verdin?

- 20 bin 915 lira 30 kuruş!

- İyi paradır, iyi paradır.

- Yani, sen ne verdin?

- 29 bin 715 lira 40 kuruş!

- İyi paradır, iyi paradır.

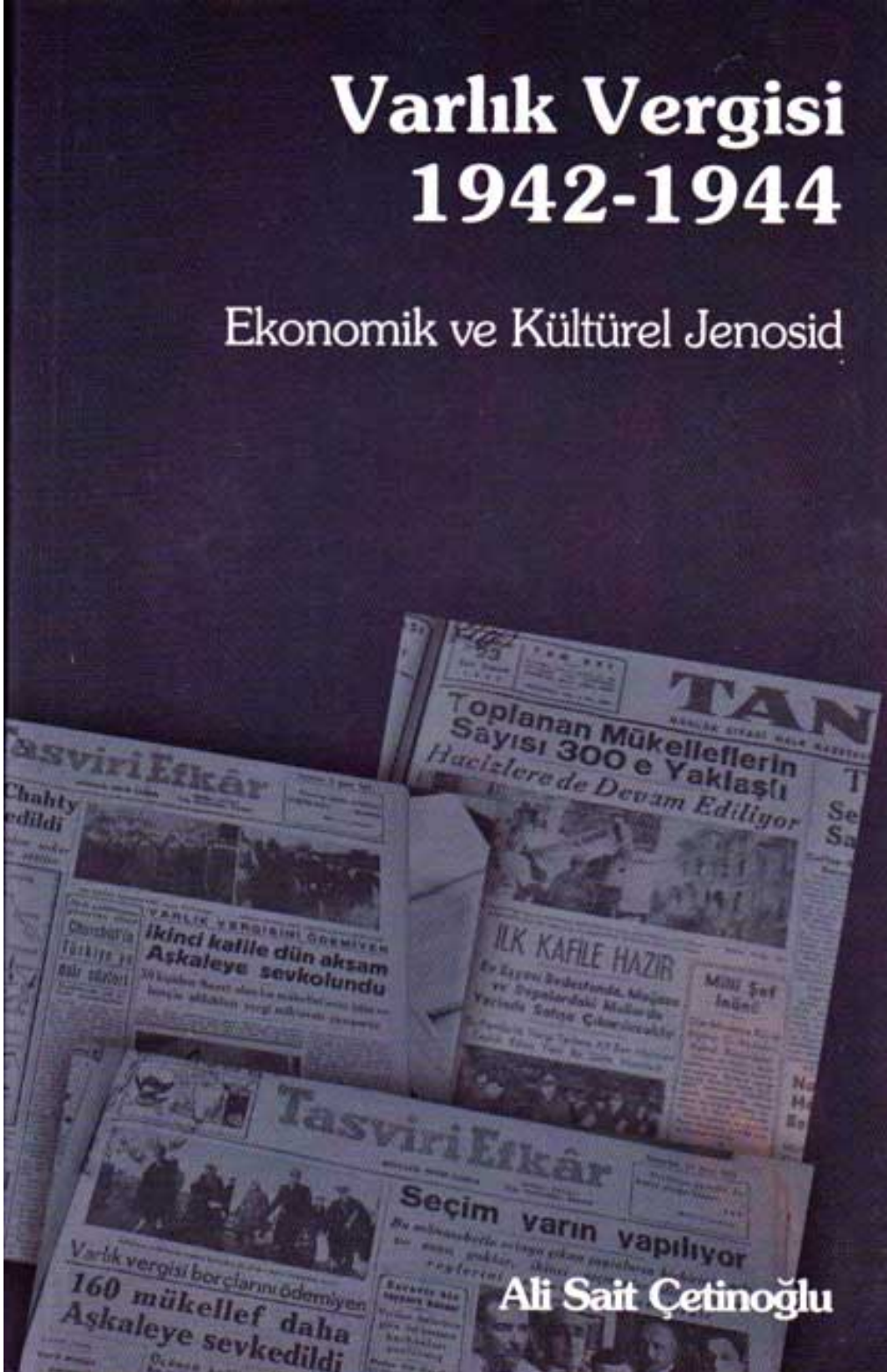
- Ahmet Bey, sen ne verdin?

- 50 lira 10 kuruş!

Salomon ellerini havaya kaldırmış:

- Ey büyük Atatürk, sen ne güzel söylemişsin Ne Mutlu Türküm Diyene diye!”

Geçtiğimiz günlerde Varlık Vergisi konusunda yeni bir çalışma yayımlandı: Ali Sait Çetinoğlu, Varlık Vergisi: 1942 - 1944 (Belge Yayınları, Ağustos 2009). Çetinoğlu'nun hacimli kitabı bu konuda yapılmış yayımları yan yana getirdiği gibi aynı zamanda yeni belgeler içeriyor.

Çetinoğlu'nun kitabında Cumhuriyet Arşivi'nde okuyucuya açılan Varlık Vergisi ile ilgili belgeler, Dâhiliye Vekâleti'nin iç yazışmaları ve mükelleflerin TBMM'ye verdikleri şikâyet dilekçeleri yan yana getirilmiş. Ayrıca, kapsamlı bir gazete taraması yapan Sait Çetinoğlu dönemin gazetelerindeki Varlık Vergisi ile ilgili kupürleri yayımlamış. Kısacası, Varlık Vergisi Kanunu'nun çıktığı 11 Kasım 1942 tarihinden artık tasfiye sürecine

girdiği 1943 yılının eylül ayına kadar İstanbul, İzmir ve Adana gazetelerindeki konu ile ilgili gazete kupürlerinin çoğunu kitapta görmek mümkün.

Bilindiği gibi, modern tarihçilik artık sadece arşiv belgeleriyle yapılmıyor, arşiv belgelerini yanı sıra bazen gazetelerde yayımlanmış olan karikatürler veya reklamlar da bir dönemin özelliklerini anlamak için artık başvurulan kaynaklar arasına girdi. Bu çerçevede, yetenekli tarihçiler sadece arşiv belgelerini değil karikatür, reklam veya resmî ilan gibi malzemeyi de dönüştürüp bir olayı anlamak ve açıklamak için kullanıyorlar.

Varlık Vergisi'nin tahsilatı acılarıyla doludur. Vergiyi ödeyemeyen mükelleflerin evlerine 27 Ocak 1943 tarihinde haciz memurları yollanır. O dönemin gazetelerinde haciz ve satış işlemleri ballandırılarak anlatılır. İstanbul basını bu satış hikâyelerini yayımlayarak bir yandan borçlarını ödemek istemeyen diğer mükelleflere “ibret dersi” veriyor, diğer yandan ise tahsilat sürecine aktif olarak katılıyordu. Evlerin dışında, mükelleflerin dükkânlarında da satış işlemleri yapılmaktadır.

Sait Çetinoğlu, İstanbul ve İzmir Defterdarlığı'nın gazetelere vermiş olduğu resmî satış ilanlarından oluşan bir listeyi kitabında yayımlamış. Çetinoğlu'nun verdiği listenin son derece kapsamlı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, hâlen dünyanın tüm büyük orkestralarında kullanılan vurmali sazları üretmiş olan Zilciyan kardeşlerin imalathanesinde yapılacak satışı bildiren resmî ilan şöyleydi:

“Samatya Maliye Şubesi'ne vergi borcunu ödemeyen Vahan ve Mikail Zilciyan'ın, Sancaktar Hayrettin Mahallesi, İnekçi sokak 45 - 47 no'lu ticarethanesinde hacz edilen torna, makine, komple demir ve tahta kazanlar, zil imali için alât ve edevat ile 17 adet bando zili vesair bando levazımatı” (Tasvir-i Efkâr, 3 Haziran 1943).

Şu küçük resmî ilanda işlerini mükemmel yapan iki Ermeni ustanın piyasadan silinmesinin

acı hikâyesini görüyoruz. Zilciyan kardeşlerin ürettiği ziller şimdi müzayedelerde binlerce dolara alıcı buluyor. Zilciyan'ın torunları da Amerika'ya göç etmişler, dede mesleğini orada sürdürüyorlar. Yüksekaldırım piyasasında ABD'den ithal ziller de yüzlerce dolara satılıyor. Zilciyan kardeşler piyasadan silindi, ama yerine ne kondu acaba? Buna da siz karar verin!

Kısacası, Sait Çetinoğlu'nun kitabı Varlık Vergisi konusunda hem yayımlanmış bilgileri topluyor, hem de yepyeni malzeme sunuyor. Kendisini kutluyorum.

Kaynak: [Taraf Gazetesi](#)